

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteon keskeiset linjaukset koulutuksen ja tutkimuksen merkityksestä, laadusta ja saavutettavuudesta ovat kannatettavia. Toimintaympäristön muutokset on tunnistettu ja kattavasti kuvattu.

Lausumme erityisesti toisen asteen ammatillisen koulutuksen näkökulmasta.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Selonteossa esitellään tavoitetila koulutukselle ja tutkimukselle kohti 2040-lukua. Lähtökohtana on aivan oikein se, että jokaisella kansalaisella tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen riippumatta siitä, missä asuu tai millainen perhetausta hänellä on.

Koulutusjärjestelmän kuvaus kiinnittää huomiota. Varhaiskasvatus ja perusopetus kuvataan pääosin linjakkaasti ja oikeilla painotuksilla. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijoista vain alle 20 % on alle 18-vuotiaita ja yli 50 % yli 25-vuotiaita. Koska tämä lähtökohtainen tieto ja ymmärrys puuttuu eikä sitä tehdä näkyväksi, ei selonteossa myöskään käsitellä aikuisten osaamistason nostamisen mahdollistavia ammatti- ja erikoisammattitutkintoja johdonmukaisella tavalla vaan ainoaksi kouluttautumisen väyläksi yksilölle muotoutuu selonteossa lukio/amatillinen tutkinto, joka johtaa korkeakouluun tai yliopistoon.

Selonteko ei myöskään luo näkymää ekosysteemistä, jossa koulutusjärjestelmä on osa työ- ja elinkeinoelämää. Koulutuspoliittiseen tarkasteluun olisi hyvä sisältyä taloudellisten resurssien ja osaamispääoman varmistamisen näkökulmista visio siitä, kuinka yritykset osallistuvat aikuisten työelämässä toimivien täydennyskoulutukseen ja mikä rooli julkisesti rahoitetulla koulutusjärjestelmällä on tässä kokonaisuudessa.

Kielitaitoa korostetaan ja vieraskielisten osuus väestöstä tunnistetaan ja sen toivotaan kasvavan. Silti esimerkiksi ammatillisen koulutuksen osalta ei käsitellä lainkaan englanninkielisen tai muun kielisen koulutuksen lisäämisen tarvetta.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Painopiste selonteossa on selkeästi lapsissa ja nuorissa. Lasten kokonaisvaltaisen oppimispolun syntyminen ja joustavien siirtymien mahdollistaminen onkin hyvä tavoite. Jokaisen lapsen ja nuoren tulee saada perusvalmiudet lukea, laskea ja kirjoittaa niin, että jatko-opinnot ovat mahdollisia. Varhaiskasvatus on olennaisen tärkeää ja perusopetuksen kehittämiseen tulee panostaa.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisen asteen koulutuksen osalta selonteosta välittyy vaikutelma ikään kuin nykyinen systeemi ei toimisi monen sellaisen asian osalta, jossa se itse asiassa toimii oikein hyvin, esimerkiksi yhteistyö koulutusasteiden välillä tai useiden toimijoiden systeemin ongelmattomuus.

Taustalta nousee myös ajatus, jonka mukaan toisella asteella opiskelevien ongelmat johtuisivat koulutuksen järjestäjän toimista, esimerkiksi riittämättömästä opetuksesta tai ohjauksen puutteesta. Reformin jälkeen ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö mahdollistaa hyvin yksilölliset polut ja osaamisperusteisen opetuksen ja ohjauksen sekä joustavan tutkintojen ja tutkinnon osien suorittamisen. Toisella asteella ei valitettavasti vain aina voida korjata niitä osaamisvalmiuksissa olevia puutteita, jotka perusopetuksen jälkeen ovat olemassa, vaikka yritetään ja halutaan.

Koulutuspoliittinen selonteko on nimensä mukaisesti politiikkaa. Linjausten realistisuutta olisikin hyvä analysoida. Selonteossa asetetaan tavoitteeksi, että 50% ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon. Onko tämä realistista, mahdollista ja mihin tämä johtaa?

Selonteossa myös todetaan, että työtehtävät edellyttävät tulevaisuudessa ”suurien kokonaisuuksien hallintaa, viestintä- ja vuorovaikutusvalmiuksia ja tietoteknistä osaamista” yhä suuremmassa määrin. Näin varmasti on, mutta kyseinen osaaminen voidaan hankkia myös täydentämällä lukio- tai ammatillista perustutkintoa työelämässä hankitun kokemuksen jälkeen ja ohessa ammatti- ja erikoisammattitutkinnoilla tai niiden osilla.

Tulevaisuudessakin tarvitaan putkimiehiä, talonrakentajia, siivoojia, kokkeja, lähihoitajia, kampaajia, hierojia, koneistajia, sähköasentajia, asiakaspalvelijoita jne., vaikka uusia ammatteja syntyykin ja vaikka yhä useammassa tehtävässä tarvittaisiin myös korkeakoulutusta. Mutta jos yli puolet ikäluokasta ohjataan suorittamaan korkeakoulututkinto, mihin he työllistyvät? Onko heidän odotuksensa silloin siivoojan, koneistajan tai asiakaspalvelijan tehtävä? Suomessa on jo nyt isoja kohtaanto-ongelmia työvoiman saatavuuden ja työttömien työnhakijoiden välillä. Tätä olisi hyvä käsitellä koulutuspoliittisessa selonteossa, koska se liittyy asiaan olennaisesti.

Selonteossa esitellään ajatus lukion ja ammatillisen toisen asteen koulutuksen lähentämisestä. Tässä mennään varsin pitkälle, kun esitetään mm. yleissivistävien sisältöjen vahvistamista osana ammatillista koulutusta. Kuitenkin juuri nämä ns. yhteisten tutkinnon osien opinnot ovat käytännössä usein niitä, joiden vuoksi opinnot keskeytetään ja ammatillinen tutkinto jää suorittamatta. Yhteisten tutkinnon osien osuus perustutkinnosta on jo nykyisellään 1/3 tutkinnosta eli mahdolliset ammatilliset valinnaiset (jotka usein lukio-opintoja) mukaan lukien 60 osaamispistettä.

Ihmiset ovat erilaisia, ja osalle ihmisistä soveltuu paremmin käytännön tekeminen kuin teoreettinen opiskelu. Toisaalta lukiossa on voitava nimenomaan keskittyä luomaan perustaa tieteelliselle ja korkeakoulutasoiselle opiskelulle. Molemmille niin lukio- kuin ammatillisen koulutuksen sisällöille ja

osaamistavoitteille sekä -vaatimuksille on perusteensa. Jo nykyisellään opiskelija voi niin halutessaan suorittaa kaksoistutkinnon, täydentää lukion jälkeen osaamistaan muutamalla ammatillisella tutkinnolla ennen jatko-opintoja tai suorittaa korkeakouluopintoja ammatillisen koulutuksen aikana. Lukio-opetuksen teoreettisia valmiuksia luovaa tasoa ei ole vara pudottaa, mikä vaara on olemassa, mikäli koulutusten eroja ja opiskelemaan hakeutuvien profiilieroja ei ymmärretä.

Selonteossa viitataan toisen asteen osalta koulutuksen järjestäjäverkon uudelleen organisointiin ja perustellaan tätä 2030-luvun kuluessa muuttuvilla väestöpohjilla. Suoraan sanotaan, että lukio- ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien keskinäisiä yhdistymisiä tuetaan. Lisäksi todetaan, että vuoteen 2040 mennessä järjestäjiä on oleellisesti nykyistä vähemmän.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkko nähdään hajanaiseksi. On kuitenkin hyvä muistaa, että kustannussäästöjä ei tule siitä, että järjestäjiä on vähemmän, jos kuitenkin samaan aikaan taataan aikaisemman tasoisesti tai paremmin koulutuspalveluja kaikkialle kattavasti. Hallinto on vain pieni osa kustannuksista ja fuusiot tuovat huomattavia lisäkustannuksia. Keskitetyimmällä järjestäjäverkolla tuskin saadaan myöskään varmistettua pienten erityisalojen osajatarpeita tai koulutuksen saavutettavuutta. Selonteossa olisi hyvä tuoda esille, että koulutuksen järjestäjä päättää itsenäisesti oppilaitos- ja toimipisteverkostostaan.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Korkeakoulujen osalta selonteko nojaa opiskelijapaikkojen määrän kasvattamiseen, ulkomailta tulevien osaajien määrän kasvuun ja siihen, että heistä 75 % työllistyy suomalaisille työmarkkinoille. Yhtenä keskeisenä ajatuksena selonteossa on aliedustettujen ryhmien mahdollisuuksien parantaminen, mm. maahanmuuttajien.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

TKI-intensiteetin ja TKI-vaikuttavuuden nostaminen käsitellään lyhyesti ilman yritys- ja elinkeinoelämän yhteyttä.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyö tukee osaltaan koulutusjärjestelmää. Luonteeltaan se on kuitenkin enemmän harrastuksissa osaamista kartuttavaa ja kouluttautumista tukevaa kuin varsinaista osaamista tuottavaa toimintaa. Vapaan sivistystyön koulutuksissa hankittu osaaminen voidaan nykyiselläänkin tunnustaa ja tunnistaa, mikäli osaaminen osoitetaan näyttöjen kautta tutkinnon järjestäjälle.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Jatkuvan oppimisen kokonaisuus on niukka. Yhden sivun kokonaisuudessa todetaan, että tavoitteena on kehittää tulevaisuuden tarpeisiin vastaava jatkuvan oppimisen järjestelmä. Kannattaa pohtia, mikä rooli alueellisella ja kaikin puolin kattavalla toisen asteen ammatillisen koulutuksen järjestäjien verkolla olisi jatkuvan oppimisen ja aikuisten osaamistason kohottavan systeemin perustana.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

-

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahanmuuttajien oppimista koskevat tavoitteet on selonteossa sijoitettu koulutusmuotojen yhteyteen. Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa on jo useilla alueilla tilanne, jossa opiskelijoiden äidinkieliä on useita kymmeniä. Vieraskielisten opiskelijoiden osalta olisi tarpeen koota tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset selkeästi yhteen.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Selonteossa digitaalisten ratkaisujen nähdään osaltaan mahdollistavan koulutuspalveluja eri puolille Suomea väestökehityksestä huolimatta. Varmasti ne voivatkin osaltaan tukea kokonaisuutta, mutta onko realistista ajatella tämän vuoden etäopetuksestakin saatujen kokemusten valossa, että etäopiskelun keinoin todella on mahdollista saavuttaa vision mukaiset tavoitteet.

Suomeen tarvitaan koulutuksen ja osaamisen ekosysteemi, joka hyödyttää oppijoita, tutkimus- ja innovaatiotoimintaa ja työelämää. Digitaalisten oppimiskäytäntöjen kokonaisuus on keskeinen kehittämisen alue.

Tiedonkeräämisen ym. digitalisointi ja seuranta- ja raportointijärjestelmien kehittäminen on tarpeen ja tärkeä tavoite. Myös säästöksiä kannattaa yhtenäistää rahoituksen, hallinnon ym. osalta.

Koulutusta koskevan lainsäädännön ja rahoituksen tulee mahdollistaa joustavat ja monimuotoisen järjestämisen tavat.

Lisää sääntelyä Suomessa ei tarvita vaan koulutuksen järjestäjiltä voidaan kaikilla tasoilla edellyttää vastuullista ja näkemyksellistä toimintaa. Avoimessa yhteiskunnassa on tärkeää luottaa siihen, että toimivallan saaneet käyttävät yhteisiä verovarjoja järkevästi ja tavoitteiden saavuttamiseksi. Siksi on hyvä, että selonteossa korostetaan useissa kohdoin riittävien resurssien merkitystä ja sitä, että koulutuksen järjestäjän talouden tulee olla kunnossa.

Taipale Maria
Raision seudun koulutuskuntayhtymä